

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Александър Г. Гребенаров –

Институт за исторически изследвания – БАН,

за дисертационния труд на Красимира Манолова Тодорова на тема „Република Македония в българската политика (1989 –1997 г.)“, докторант в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, в научна област 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „История на България“ (Съвременна българска история), с научен ръководител: проф. д-р Евгения Калинова, за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

1. Данни за докторантурата

Дисертационният труд на Красимира Тодорова на тема „Република Македония в българската политика (1989 –1997 г.)“ е обсъден и предложен за защита на 18 януари 2022 г. от катедра „История на България“ към Историческия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Със заповед № РД-38-128 от 28.02.2022 г. на ректора на Софийския университет е утвърден съставът на журито и е насрочена защитата. При реализирането на докторантурата не са допуснати нарушения.

2. Данни за дисертацията

Предложената за защита дисертация има традиционна класическа структура – увод, три глави, заключение и библиография, с общ обем от 384 стр. В уводната част на труда е отбелязана актуалността на темата, постиженията на българската и чуждестранна историческа наука, направен е преглед на излезлите мемоари на държавници, политици, посланици и др. лица, участвали пряко или косвено при вземане на управленски решения. Главите в дисертацията, включващи 25 параграфа, очертават три

обособени етапа от развитието на двустранните отношения между Р България и С Р /Р Македония в периода 10 ноември 1989 г. – 12 февруари 1997 г. Те очертават проявленията и мястото на С Р /Р Македония при управлението на шест български правителства, ръководещи страната в прехода към демокрация и пазарна икономика. Заключението съдържа изводи за събития и процеси в изследвания период. В последната част на дисертацията са посочени използваните библиографски и археографски източници.

3. Характеристика на дисертационния труд

Докторант Кр. Тодорова заслужава поздравление за смелостта ѝ да се заеме с разработването на дисертационна тема от съвремието при това свързана с Македония, по която има разнопосочни мнения, а често се разгаря и остра полемика. Тя с основание се връща назад в историята, за да покаже историческите реалности в страната след Втората световна война, когато с държавно-политически прийоми се прави опит да се подмени националното самосъзнание на македонските българи и формира македонска нация на антибългарска основа. Наслоената идеологическа обремененост на С Р/Р Македония, а оттук и нежеланието ѝ да разкъса връзките си с Белград и да приеме „подадената“ приятелска ръка от София, са проявления, за които трудно могат да се намерят основания. Затова мълчаливото безразличие и силната подозрителност на Скопие към българските усилия за помощ и сътрудничество остават неразбрани от София. Дисертацията показва, че тези изходни позиции на двете държави в началото на 90-те години на ХХ в. се превръщат в основни тенденции в политиката на двете страни. Антибългарската пропаганда се запазва и през следващите години, вкл. в учебници и помагала, в научни и популярни издания, в музейни експозиции и др., а езикът на омразата, използван от местните медии, присъства в словата на държавници и политици, на учени и общественици, подсилвайки напрежението между двете страни.

С богат набор от факти дисертацията показва как при стратегически събития от най-новата история на Р Македония, за които България има основна заслуга, ролята ѝ е умишлено омаловажена или изцяло игнорирана. Признаването ѝ като независимо държава на първо място в света от България, нейното застъпничество за утвърждаването на Р Македония като пълноправен субект в международен план, българската поддръжка на кандидатурата на републиката за членство в ООН, оказаната ѝ помощ по време на югославията и гръцкото вето са част от усилията на българските управляващи да подпомогнат Р Македония да заживее пълноценно като независима страна.

Във фокуса на дисертацията попадат и организационни проявления в двете държави, които са с коренно противоположни цели. Трудът надгражда анализите за проявите на изградената в Югозападна България ОМО „Илинден“, които не са безобидни. Напротив – подхранвани от създателите ѝ в Скопие, организацията е с доказани сепаратистки амбиции, които с основание определят формацията като антиконституционна. Похвално е старанието на докторант Кр. Тодорова да покаже и стремежа за изява на македонските българи в младата държава. Става дума за опита на Владимир Паунковски/Панов да създаде в Охрид българска родолюбива организация с историческа абревиатура – ВМРО. Начинанието не успява, заради ограничителните мерки на властите, а създателят ѝ преминава през тежки изпитания, заради желанието си да защити българщината в Македония.

Важни акценти в дисертационния труд са и успешните изследователски търсения в геополитически план на взаимовръзки в държавно-политическите отношения на Р Македония с други балкански държави, както и с водещи европейски страни и САЩ, които дават специфичен резонанс върху българо-македонските отношения.

4. Изследователски приноси

- Очертан е генезисът на противоречията между Р Македония и Р България;
- Показан е пътят на младата държава към независимостта и съдействието на българската дипломация в тази насока;
- Разгледана е ролята на отделни личности от политически живот в Р България и в С Р/Р Македония, с влияние върху двустранните отношения;
- Осветлена е с допълнителни извори аферата „Оръжие за Македония“, причинила силен политически трус и криза в България;
- Анализирани са безпочвените обвинения на Скопие за нарушените права на „македонците“ в България;
- Приведени и коментирани са аргументи за „езиковия спор“;
- Използвани са архивни източници, които за първи път влизат в научно обръщение.

5. Бележки и препоръки

Към дисертацията могат да се отправят някои бележки и препоръки като напр. употребата на понятието „македонски въпрос“, използвано и в заглавия на параграфи, което не е съвсем прецизно. В исторически план понятието включва територията на цялата географската област Македония, а не само на Вардарския дял, върху който се създава Р Македония.

За някои дейци е направена оценъчна характеристика с биографични данни. Тази практика може да се използва и за други лица, допринесли за съхранение и популяризиране на българското културно-историческо наследство в днешна Р С Македония.

При евентуално издаване на труда, което препоръчвам, към изложението може да се допълни и послеслов с включване на събития до 22 февруари 1999 г., когато премиерите на Р България и Р Македония Иван Костов и Любчо Георгиевски подписват Съвместна декларация – важен вододел в двустранните отношения.

б. Заключение

Цялостното самостоятелно изследване с посочените приноси и постигнатите резултати, приложеният автореферат и четирите публикации показват, че Красимира Тодорова успешно е изследвала заявената докторантска тема „Република Македония в българската политика (1989–1997 г.)“. Запозната с предходните постижения на историческата наука, тя е показала умения да систематизира, обобщава и анализира в четивен стил, обемен емпиричен материал от различни източници.

Изказаните доводи ми дават основание убедено да гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Красимира Тодорова.

Доц. д-р Александър Гребенаров

04.05.2022 г.